

ANTHONY DOERR

TOATĂ
LUMINA
PE CARE
NU O
PUTEM
VEDEA

Traducere din engleză și note de
IULIA GORZO

HUMANITAS
fiction

„În august 1944, orașul istoric fortificat Saint-Malo, cea mai strălucitoare nestemată a Coastei de Smarald bretone, a fost mistuit de foc aproape în întregime... Dintre cele 865 de clădiri din interiorul orașului, au rămas în picioare doar 182 și toate au fost mai mult sau mai puțin afectate.“

Philip Beck

„Ne-ar fi fost imposibil să accedem la putere sau să ne folosim de ea așa cum am făcut-o dacă n-ar fi existat radioul.“

Joseph Goebbels

Foi volante

Se revarsă din cer în amurg. Se împrăştie peste metereze, se rostogolesc pe acoperişuri, fâlfâie în şanţurile dintre case. Străzi întregi roiesc de ele, albul lor străluceşte pe caldarâm. *Mesaj urgent pentru locuitorii acestui oraş*, spun ele. *Refugiaţi-vă imediat în câmp deschis.*

Vine fluxul. Luna atârnă mică, galbenă, gheboasă. La est, pe acoperişurile hotelurilor de pe plajă şi în grădinile din spaţele lor, vreo şase unităţi de artilerie americane îndeasă proiectile incendiare în gurile mortierelor.

Bombardiere

Traversează Canalul în miez de noapte. Sunt douăsprezece şi poartă nume de cântece: *Praf de stele*, *Vreme furtunoasă*, *Cu chef* şi *Dama cu pistol*. Departe, dincolo de ele, lunecă marea, stopită de nenumărate zigzaguri de spumă. În curând, navigatorii vor discerne micile ghemotoace luminate de lună ale insulelor înşirate la orizont.

Franţa.

Staţiile pârâie. Intenţionat, aproape alene, bombardierele pierd altitudine. Pe toată coasta, din amplasamentele de artilerie se înalţă fire de lumină roşie. Apar nişte epave de nave

negre, sabordate sau distruse, una cu prora retezată, cealaltă licărind în timp ce arde. Ceva mai în larg, pe o insulă, oi cuprinse de panică fug în zigzag printre stânci.

În fiecare avion, un militar se uită pe fereastra de țintire și numără până la douăzeci. Patru, cinci, șase, șapte. Orașul fortificat care se apropie văzând cu ochii, pe promontoriul lui de granit le apare bombardierilor ca un dinte stricat, ceva negru și periculos, un ultim abces care trebuie excizat.

Fata

Într-un ungher al orașului, într-o casă înaltă și îngustă de pe rue Vauborel, numărul 4, la etajul șase, ultimul, o fată oarbă de șaisprezece ani pe nume Marie-Laure LeBlanc stă îngenuncheată la o masă joasă, acoperită toată cu o machetă. E macheta orașului în care stă îngenuncheată, și conține reproduceri în miniatură ale sutelor de case, magazine și hoteluri dintre zidurile sale. Iată catedrala, cu turla ei găurită, și măta-hălosul Château de Saint-Malo, apoi șiruri după șiruri de conace pe malul mării, împânzite de hornuri. Un ponton fragil, de lemn, se arcuiește pe o plajă numită Plage du Môle. Un atriu delicat, reticular, acoperă cu bolta sa piața de pește. Niște bănci minuscule, cele mai mici cât semințele de măr, spuzesc micuțele piețe publice.

Marie-Laure atinge cu degetele parapetul lat de un centimetru cu care se termină meterezele, desenând o stea asimetrică în jurul întregii machete. Găsește deschizătura de pe ziduri unde patru tunuri ceremoniale țintesc spre mare.

— Bastionul Olandei, șoptește ea, în timp ce coboară cu degetele pe o scăriță. Rue des Cordiers. Rue Jacques Cartier.

Într-un colț al camerei sunt două găleți galvanizate, pline ochi cu apă. Să le ții mereu pline, dacă poți, o învățase străunchiul ei. La fel și cada de la etajul trei. Cine știe când o să se oprească iar apa.

Degetele ei regăsesc turla catedralei. Apoi o iau spre sud, spre Poarta Dinan. Toată seara se plimbăse cu degetele pe machetă, așteptându-l pe străunchiul Etienne, proprietarul casei, care plecase cu o noapte în urmă, în timp ce ea dormea, și nu se mai întorsese. Și între timp se făcuse iar noapte, încă o rotație completă pe ceas, în cartier era liniște și ea nu reușea să adoarmă.

Auzea bombardierele de la aproape cinci kilometri. Zgomot crescând ca de paraziți. Vuietul dintr-o cochilie.

Când deschide fereastra dormitorului, huruitul avioanelor se aude și mai tare. Altfel, noaptea e sinistru de tăcută – nu se aud nici motoare, nici voci, nici vacarm. Nici sirene. Nici zgomot de pași pe caldarâm. Nici măcar pescăruși. Doar fluxul, la un cvartal depărtare, șase etaje mai jos, clipocind la poalele zidurilor orașului.

Și încă ceva.

Un fășăit slab, foarte aproape. Ea deschide ușurel oblonul din stânga și pipăie stinghiile oblonului din dreapta. O hârtie s-a înțepenit acolo.

Și-o duce la nas. Miroase a cerneală proaspătă. Miroase a benzină. Hârtia e tare; nu era de prea multă vreme afară.

Marie-Laure stă șovăind la fereastră desculță, numai în cio-rapi, cu dormitorul în spate, cu șirul de scoici de pe șifonier și pietricelele de pe plintă. Bastonul e într-un colț; romanul ei voluminos, în Braille, așteaptă pe pat, cu fața în jos. Huruitul avioanelor se aude tot mai tare.

Băiatul

La cinci străzi spre nord, un soldat german de optsprezece ani cu păr bălai pe nume Werner Pfennig se trezește într-un zgomot slab, sacadat. Puțin mai tare decât torsul unei pisici. Muște izbindu-se de o fereastră îndepărtată.

Unde se află? Mirosul dulce, ușor chimic de ulei pentru arme; lemnul brut al lăzilor cu muniție abia construite; izul

de naftalină al lenjeriei vechi de pat – e la hotel. Desigur. *Hôtel des Abeilles*, Hotelul Albinelor.

E tot noapte. Tot devreme.

Dinspre mare se aud șuierături și bubuituri; a început focul artileriei antiaeriene.

Un caporal de la antiaeriană merge grăbit pe coridor, îndreptându-se spre scară.

— Duceți-vă în pivniță, strigă el peste umăr, iar Werner aprinde lanterna militară, își face sul pătura, o vârstă în raniță și o ia înainte pe coridor.

Până nu demult, *Hôtel des Abeilles* fusese adresa unui loc vesel, cu obloanele albastru-deschis pe fațadă, stridiile de la gheață din restaurant și chelnerii bretoni cu papion care lustruiau pahare la bar. Oferea douăzeci și una de camere pentru oaspeți, o vedere spectaculoasă la mare și, în hol, un șemineu mare cât un camion. Parizienii veniți în escapade de weekend își beau aperitivul acolo, așa cum făcuseră înaintea lor cei câțiva funcționari ai republicii care apăreau când și când – miniștri, viceministri, egumeni și amirali –, iar în secolele de dinaintea acestora, corsarii arși de vânt – ucigași, jefuitori, aventurieri, marinari.

Înainte de asta, înainte chiar de a fi hotel, cu cinci secole bătute pe muchie în urmă, fusese reședința unui pirat bogat care se lăsase de atacat corăbii ca să studieze albinele pe pajiștile de lângă Saint-Malo, să-și ia notițe în caiete și să mănânce miere direct din faguri. În lemnul de stejar al blazoanelor de deasupra ușilor sunt încă incrustați bondari; fântâna din curte, acoperită de iederă, are formă de stup. Preferatele lui Werner sunt cinci fresce șterse de pe tavanele celor mai luxoase camere de la etaj, cu albine mari cât niște copii plutind pe un fundal albastru – trântori mari și leneși și lucrătoare cu aripi diafane – plus, deasupra unei căzi hexagonale, o singură matcă lungă de aproape trei metri, cu mulți ochi și peri aurii pe abdomen, care stă încovrigată pe tavan.

De patru luni, hotelul se transformase în altceva – într-o fortăreață. Un detașament austriac de la apărare antiaeriană

acoperise toate ferestrele cu scânduri, răsturnase toate paturile. Soldații asiguraseră intrarea, umpluseră scările cu lăzi de obuze. Etajul al patrulea al hotelului, unde terase verzi cu balcoane franțuzești dau direct spre metereze, găzduiește acum un bătrân tun antiaerian ultrarapid căruia i se spune 88 și care poate trage cu proiectile de zece kilograme pe o distanță de aproape 15 kilometri.

Austriecii își botezaseră tunul „Maiestatea Sa“ și în ultima săptămână se îngrijiseră de el cum se îngrijesc albinele lucrătoare de matcă. Îl hrăniseră cu uleiuri, îi vopsiseră țeava, îi unseseră roțile. Îi aranjaseră la poale saci de nisip, în chip de ofrande.

Regalul *acht acht*, un monarh ucigaș care să-i apere pe toți.

Werner e pe scară, mai are de coborât jumătate de etaj până la parter, când 88-ul trage de două ori în succesiune rapidă. E prima oară când aude tunul atât de aproape și de atâta zgomot are senzația că jumătatea de sus a hotelului a fost smulsă cu totul. Werner se împiedică și-și acoperă urechile cu mâinile. Zidurile reverberează până jos, la temelie, apoi iar în sus.

Werner îi aude pe austriecii aflați cu două etaje mai sus cum se precipită și reîncarcă, apoi aude vuietele tot mai slabe ale celor două obuze care zboară peste ocean, acum deja la trei, ba chiar la cinci kilometri de ei. Își dă seama că unul dintre soldați cântă. Sau poate că nu e doar unul. Poate cântă cu toții. Opt soldați din Luftwaffe, care nu mai au nici măcar un ceas de trăit, intonând un cântec de dragoste pentru regele lor.

Werner aleargă prin hol în urma fascicului de lumină al propriei lanterne. Tunul cel mare explodează a treia oară, unde aproape se face țandări un geam, pe horn năvălește un potop de funingine și pereții hotelului răsună ca un clopot lovit. Werner se teme că-i vor sări dinții din gingii din cauza zgomotului.

Trage de ușa pivniței s-o deschidă și se oprește un moment, cu privirea încețoșată.

— Gata? întrebă el. Chiar vin?

Dar cine să-i răspundă?

Saint-Malo

Pe străzi, ultimii locuitori ai oraşului rămaşi neevacuaţi se trezesc, gem, oftează. Fete bătrâne, prostituate, bărbaţi de peste şizeci de ani. Delăsători, colaboraţionişti, sceptici, beţivi. Călugăriţe din toate ordinele. Săracii. Îndărătnicii. Orbii.

Unii dau fuga în adăposturile antiaeriene. Alţii îşi spun că e doar un exerciţiu. Alţii zăbovesc să mai apuce o pătură, o carte de rugăciuni sau un pachet de cărţi de joc.

Ziua Z a fost acum două luni. Cherbourg a fost eliberat, la fel şi Caen, şi Rennes. Jumătate din vestul Franţei e liber. În est, sovieticii au recucerit Minsk. Armata Teritorială Poloneză se revoltă la Varşovia. Câteva ziare avuseseră îndrăzneala să sugereze că se întorsese roata.

Dar nu şi aici. Nu şi în această ultimă citadelă de la marginea continentului, acest ultim bastion german de pe coasta bretonă.

Umblă zvonul că germanii ar fi renovat aici doi kilometri de coridoare subterane pe sub zidurile medievale. Ar fi construit fortificaţii noi, canale noi, căi de evacuare noi, nişte complexuri subterane năucitor de complicate. Sub portul peninsular La Cité, pe malul opus al râului faţă de oraşul vechi, există încăperi cu bandaje, cu muniţie, ba chiar şi un spital subteran, cel puţin așa se spune. Au aer condiţionat, un rezervor de apă de 200 000 de litri, linie directă cu Berlinul. Au capcane explozive, o reţea de cazemate cu vedere periscopică. Au pus deo parte suficientă muniţie cât să împrăşte zilnic marea cu obuze timp de un an.

Umblă zvonul că sunt masaţi aici o mie de nemţi gata să moară. Sau cinci mii. Poate chiar mai mulţi.

Saint-Malo: oraşul e înconjurat de apă din patru părţi. Legătura sa cu restul Franţei e fragilă: un dig rutier, un pod, o limbă de nisip. Noi suntem în primul rând malouini, spun locuitorii din Saint-Malo. Şi apoi bretoni. Iar francezi doar dacă mai încape.

La lumina furtunilor, granitul lui lucește în albastru. La flux, marea pătrunde în pivnițe în plin centru al orașului. La reflux, o mie de epave se ițesc din mare cu coastele lor pline de ciripede.

Timp de trei mii de ani, micul promontoriu a cunoscut destule asedii.

Dar niciodată ca acum.

O bunică ridică la piept un țânc agitat. La aproape doi kilometri, lângă Saint-Servan, un bețiv care urina într-un gang culege o bucată de hârtie dintr-un gard viu. *Mesaj urgent pentru locuitorii acestui oraș, scrie acolo. Refugiați-vă imediat în câmp deschis.*

Baterii antiaeriene fulgeră pe insulele mai îndepărtate, marile tunuri germane din orașul vechi mai trimit o rundă de obuze vâjâind peste mare și 380 de francezi captivi la National, o fortăreață aflată pe o insulă, la 400 de metri de plajă, se înghesuie unul în altul în curtea luminată de lună, cu ochii la cer.

După patru ani de ocupație, ce aduce vuietul bombardierelor care se apropie? Izbăvirea? Stârpirea?

Clac-clacul tirului cu arme de mână. Răpăitul ca de tobă scrâșnită al artileriei antiaeriene. O duzină de porumbei care poposiseră pe turnul catedralei se năpustesc în jos de-a lungul lui, apoi cotesc spre mare.

Rue Vauborel, numărul 4

Marie-Laure LeBlanc stă singură, în dormitorul ei, și miroase o foaie volantă pe care n-o poate citi. Sirenele urlă. Ea închide obloanele și trage la loc ivărul ferestrei. Cu fiecare clipă, avioanele sunt tot mai aproape. Fiecare clipă e irosită. Ar trebui să se grăbească să coboare. Ar trebui să se ducă în colțul bucătăriei, unde o mică trapă dă spre o pivniță plină de

praf, de covoare roase de șoareci și de lăzi străvechi nedeschise de o veșnicie.

Dar ea se întoarce la masa de la piciorul patului și îngenunchează lângă orașul în miniatură.

Degetele ei găsesc iar fortificațiile exterioare, Bastionul Olandei, scărița care coboară. Acolo, la fereastră, în orașul adevărat, o femeie își bate covoarele în fiecare duminică. De la fereastra asta de aici, un băiat îi strigase odată: *Ai grijă pe unde mergi, ce, ești oarbă?*

Geamurile zăngănesc în ramele lor. Tunurile antiaeriene lansează o nouă salvă. Pământul se rotește ceva mai mult.

Sub degetele ei, miniaturala rue d'Estrées întâlnește miniaturala rue Vauborel. Degetele ei o iau la dreapta; iau la rând ușile. Prima, a doua, a treia. A patra. De câte ori făcuse asta?

Numărul 4: o casă înaltă, dărăpănată, ca un cuib de pasăre, proprietatea străunchiului ei, Etienne. Acolo locuiește de patru ani. Acolo stă singură, în genunchi, la etajul al șaselea, cu o duzină de bombardiere americane care se apropie vâjâind.

Apasă pe ușița de la intrare înspre interior, o piedică invizibilă se ridică, iar căsuța sare afară din machetă. În mâinile ei, e cam cât tabacherele tatălui ei.

Bombardierele sunt acum atât de aproape, încât podeaua începe să-i trepideze sub genunchi. Afară, pe coridor, ciucurii de cristal ai candelabrului atârnat deasupra scării clincăne. Marie-Laure rotește 90 de grade hornul casei miniaturale. Apoi scoate cele trei panouri de lemn care alcătuiesc acoperișul și o răstoarnă.

O piatră îi cade în palmă.

E rece. Mare cât un ou de porumbel. În formă de lacrimă.

Marie-Laure strânge într-o mână căsuța și în cealaltă piatra. Camera i se pare fragilă, vulnerabilă. De parcă niște degete uriașe îi vor străpunge pereții din clipă-n clipă.

— Tati? șoptește ea.